

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ СПАДКУВАННЯ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ

Бірюков В.І., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ННПП НАВС

Розвиток ринкових відносин об'єктивно призводить до все більшого поширення корпоративних правовідносин. Одним із проблемних моментів у цьому зв'язку є питання спадкування корпоративних прав, у зв'язку з колізійністю чинного законодавства. Відповідно до ч. 1 ст. 1206 ПК спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). Згідно з ст. 1218 до складу спадщини входять усі права й обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті. При цьому, у п. 2 ч. 1 ст. 1219 ПК вказано, що не входять до складу спадщини права та обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця, зокрема:

1) особисті немайнові права; 2) право на участь у товариствах і право членства в об'єднаннях громадян, якщо інше не встановлено законом або їх установчими документами тощо.

При цьому, як зазначено в ст. 100 ПК право участі в товаристві є особистим немайновим правом і не може окремо передаватися іншій особі. З вказаного можна зробити висновок про певну неузгодженість зазначених норм. Якщо корпоративні прав є особистими немайновими правами, то виникає питання навіщо окремо вказувати про

неможливість їх спадкування, як це зроблено у ст. 1219 ЦК? Слід сказати, що легальне визначення корпоративного права закріплене у ч. 1 ст. 167 ГК, відповідно до якої такими правами є права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частини прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.

Як бачимо, більшість повноважень з вказаних прав мають майновий характер. Лише право на участь в управлінні товариством у доктрині відносять до немайнового права при цьому і цей підхід не є одностайним. Зокрема, у доктрині вказується, що визначення права участі у товаристві як особистого немайнового права не погоджується ні з ч. 2 ст. 26 ЦК, що визнає особисті немайнові права такими, що безпосередньо входять до змісту цивільної правоздатності фізичної особи, ні зі ст. 269 - 315 ЦК, присвяченими особистим немайновим правам фізичних осіб [1, 102]

Однак, в будь-якому випадку таке право не можна вважати особистим, адже воно пов'язане не з певною особою, а може належати кожному хто набув право на участь в товаристві і кому належать відповідні корпоративні права, які за своєю правовою природою є обороздатними.

Підтвердженням того, що корпоративні права не належать до особистих немайнових є ч. 5 ст. 147 ЦК, відповідно до якої частка у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю переходить до спадкоємця фізичної особи або правонаступника юридичної особи - учасника товариства, якщо статутом товариства не передбачено, що такий перехід допускається лише за згодою інших учасників товариства. Тобто, у вказаній нормі встановлене загальне правило про перехід корпоративних прав спадкодавця до спадкоємців. Натомість, в силу диспозитивного характеру вказаної норми, воно може бути змінено статутом товариства. А з цього випливає, що вказані права не можуть вважатись особистими немайновими. Аби уникнути вказаної колізії необхідно внести зміни до ст. 100 ЦК, зокрема зазначити, що право участі не належить до особистих немайнових прав, шляхом викладення цієї норми у такій редакції: «Право участі у товаристві не може окремо переходити до іншої особи».

В контексті спадкування корпоративних прав необхідно вказати, також ст. 55 Закону «Про господарські товариства», відповідно до якої у зв'язку із смертю громадянина, учасника товариства спадкоємці мають переважне право вступу до цього товариства. При відмові спадкоємця від вступу до товариства з обмеженою відповідальністю або відмові товариства у прийнятті до нього правонаступника (спадкоємця) йому видається у грошовій або натуральній формі частка у майні, яка

належала спадкодавцю. Отже, вказаний закон не передбачає здійснення пережуду права на частку в автоматичному порядку. Для цього необхідно отримати згоду товариства. З іншої сторони ч. 5 ст. 147 ЦК України зазначає, що такий перехід здійснюється автоматично, крім випадків коли для здійснення такого переходу вимагається згода інших учасників товариства.

Стосовно вирішення неузгодженостей в чинному законодавстві зокрема присвячений Інформаційний лист Вищого господарського суду України № 01-8/211 від 7 квітня 2008 р. У абзаці 2 пункту 1 вказаного листа зазначено, що при правозастосуванні застосовується не в цілому закон як нормативно-правовий акт, а відповідна правова норма чи її частина, за змістом якої і визначається чи є ця норма (її частина) спеціальною чи загальною. Враховуючи те, що норми ч. 5 ст. 147 ЦК та ст. 55 Закону «Про господарські товариства» мають однаковий рівень узагальнення, вони не можуть співвідноситися між собою як загальні до спеціальних. Тобто варто керуватися принципом про те, що перевагу отримує норма, що була прийнята пізніше, а саме ч. 5 ст. 147 ЦК.

Натомість, на практиці можуть виникнути складнощі щодо реалізації правила закріпленого у вказаній нормі. Для того, аби спадкоємцю скористатись з корпоративних прав необхідно набути статус учасника товариства. Для цього необхідно відповідне рішення загальних зборів з наступною реєстрацією таких змін. Зокрема таку пропозицію висловлює І.А. Лавріненко [2, 210]. Якщо інші учасники не бажають приймати відповідне рішення, примусити їх буде доволі складно. Більш того, така конфліктна ситуація навряд чи сприятиме успішності фірми. Виходячи з цього, варто передбачити в ЦК правило, згідно з яким спадкоємці набувають право на участь у товаристві у разі наявності відповідної згоди товариства.

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар до Цивільного законодавства України. - У 4-х т. Т. 1 / За ред. Ярема А. Г., Карабань В. В., Ротань В. Г.; Академія судів України. - К.: «А.СК.», 2004. - 832 с.
2. Лавріненко І.А. Спадкування частки учасника ТОВ // Часопис Київського університету права. - № 4. - 2010. С. 206-210.